

БЮЛЛЕТЕНЬ

**Эффективные формы
общественного контроля:
местный и мировой опыт**

Введение

Как показывает ведущий зарубежный опыт, становление демократии напрямую зависит от активного участия граждан в общественно-политической жизни страны. Активная гражданская позиция населения, стремление к достижению общественного блага, находит свое выражение в деятельности общественных организаций. В любом демократическом обществе они являются неотъемлемым условием и необходимой составляющей частью обозначенного конституцией политического процесса и политической структуры. Кроме того, именно общественные организации обязаны играть ту важную роль, которая заключается в защите интересов различных социальных групп населения, стремлении к реальным улучшениям в сфере своей ответственности.

В Украине общественные организации только начинают осознавать свои реальные возможности, свое действительное место в политической системе, а само население только начинает осознавать необходимость личного активного участия в решении своих же проблем, что возможно только при согласованных и конструктивных действиях вместе с властью. Достижение поставленных перед объединениями граждан целей невозможно без активного участия в этом процессе средств массовой информации, которые являются основным связующим звеном в налаживании диалога общественных организаций с властью и населением.

Данный бюллетень основан на материалах проведенного Днепровским центром социальных исследований научно-практического семинара “Эффективные формы общественного контроля: местный и мировой опыт”. В работе семинара приняли участие представители органов исполнительной власти,

средств массовой информации и общественных организаций Днепропетровского региона, научные работники.

В.М. Дрешпак

*Заступник генерального директора
ДОГТРК*

**Засоби масової інформації як громадський контролер:
реалії та перспективи у призмі концептів Національної
інформаційної політики України та соціологічних
досліджень**

Теза про ЗМІ як сторожового пса демократії вже навіть для реалій сучасного українського суспільного буття є застарілою, неактуальною і такою, що не відповідає “поточному моменту”. Образ чистих і непідкупних, принципових і фанатично відданих суспільним цінностям мас-медіа, що активно творився і поширювався західними демократіями у 20 столітті, здається, поруйновано на тривалий час. Нині, як на нашу думку, цей образ навіть зашкоджує розвитку демократичних засад в Україні.

Наведу дві цитати.

Дослідник демократичних процесів у суспільстві та розвитку мас-медіа британський професор Джон Кін зазначав: “У ранньомодерну добу вважалось, що загрозу для громадян є недостатня їхня поінформованість і що використання преси для жбурлення критичних камінців у вікна тайнолюбивої влади збудить суспільний відгук. Деспотична влада захитається. Громадяни здобудуть можливість гласно керувати самі собою, без облуди й незнання реальності. Сьогодні у світі, за нечисленними винятками, панує протилежна тенденція: **інформації так багато, що в дефіциті виявилася здатність громадян розібратися в ній. Поява у ЗМІ нових поглядів надто рідко впливає на відповідальність владців.** Гласність тепер нагадує кидання сніжками у завірюху, або ж пускання бульбашок у небо” (виділено нами – В.Д.)

Про ситуацію на українському медіа-ландшафті досить влучно пише українська дослідниця І. Бекешкіна: “**Справжня трагедія українських ЗМІ криється в тому, що за умов тотального зубожіння населення для них відсутній платоспроможний ринок, тож ЗМІ як бізнес не в змозі залежати від споживача.** Зазвичай бізнесмени й олігархи володіють ЗМІ

не для отримання прибутку, а як складовою економічно-політичного холдингу, що справляє потрібний їм вплив на суспільство.

Позаяк засоби масової інформації фінансуються державними органами управління або фінансово-політичними колами, головною їх функцією стає не об'єктивне поінформовування суспільства, а участь у міжклановій боротьбі. Місце свободи ЗМІ заступає так званий “плюралізм” – заангажованість практично всіх видань і каналів, кожен з яких пропагує позиції своїх “спонсорів”, які водночас змагаються один з одним, зумовлюючи розмаїття позицій і точок зору в загальній панорамі ЗМІ. **Засоби масової інформації не будуть вільними доти, доки бізнес цілковито залежатиме від влади, а громадянське суспільство перебуватиме в зародковому стані”.**

Чи можемо за таких умов говорити про сучасні ЗМІ, зокрема в Україні, як про громадського контролера, уповноваженого на це всією громадою, усім суспільством? Очевидно, що, мабуть, ні. Тим більше проблемними виглядають потуги саме регіональних та місцевих мас-медіа контролювати владу, стояти на сторожі суспільних інтересів загалом. Адже саме ці видання, телевізійні і радіоорганізації через силу відомих причин найлегше контролювати тим, хто зацікавлений у формуванні інформаційних полів на власний розсуд у власних інтересах.

То чи є вихід із ситуації, що склалася? Розглянемо кілька альтернатив.

Варіант “нічого не робити” одразу опустимо.

Наступна альтернатива: “позиції ЗМІ посилюються через відповідну державну політику”.

Ряд напрямів діяльності держави у цій сфері передбачає проект Концепції національної інформаційної політики, нещодавно узгоджений Урядом. Там, серед цих напрямів зазначено: “всебічна державна підтримка засобів масової інформації та забезпечення соціально-правового захисту журналістів, інших творчих працівників, які займаються інформаційною діяльністю; забезпечення вільного функціонування засобів масової інформації; створення умов для побудови в Україні розвинуто інформаційного суспільства, зростання ролі засобів масової інформації у розвитку українського суспільства”.

Стаття 5 Концепції дещо конкретизує перелік складових державної політики щодо засобів масової інформації. Зазначимо окремі з них, які спрямовані на зростання суспільної ролі українських ЗМІ.

“Державна політика щодо функціонування та розвитку засобів масової інформації спрямована на:

- у правовій сфері:
 - удосконалення правового поля функціонування засобів масової інформації як інституту правової держави і демократичного суспільства;
 - забезпечення вільного доступу всіх політичних сил (у т.ч. опозиційних) до засобів масової інформації;
 - суворе дотримання конституційних норм щодо недопущення цензури, в т.ч. з боку засновників засобів масової інформації;
 - захист журналістів і персоналу засобів масової інформації від дій, які перешкоджають виконанню ними службових обов'язків, а також громадян, установ, підприємств і організацій від зловживань працівників засобів масової інформації;
 - забезпечення прозорості діяльності засобів масової інформації, законності одержання, використання та поширення інформації;
 - забезпечення рівності усіх суб'єктів правовідносин в інформаційній сфері, запобігання зловживанню правом на свободу інформації;
- в економічній сфері:
 - сприяння розвитку ринку інформаційних продуктів і послуг;
 - запровадження різних форм державної, комунальної та недержавної грантової підтримки соціально важливих засобів масової інформації;
 - вироблення тиражної політики щодо державних і комунальних друкованих засобів масової інформації, яка забезпечує доведення до всіх верств населення нормативно-правової та іншої офіційної інформації;
 - проведення виваженої цінової політики щодо державних і комунальних засобів масової інформації, використання стратегії диференційованих цін, яка забезпечує їх доступність для соціально слабозахищених верств населення, людей з обмеженими фізичними можливостями, жителів віддалених і важкодоступних районів;
- в організаційній сфері:
 - створення аналітичних служб для моніторингу процесів і тенденцій у розвитку вітчизняних і зарубіжних засобів масової інформації та підготовки пропозицій для прийняття управлінських рішень;
 - розширення використання потенціалу засобів масової інформації, зокрема мультимедійних, в удосконаленні освітнього процесу; створення спеціалізованого освітнього та культурологічного телерадіоканалів;

створення і розвиток громадського телебачення і радіомовлення; забезпечення функціонування системи іномовлення; забезпечення вільного доступу населення до світових інформаційних ресурсів, розробивши механізм і критерії адаптації програм закордонних виробників для українського споживача;

розширення мережі кабельного та супутникового телебачення у регіонах з обмеженим прийомом сигналу загальнонаціональних каналів;

здійснення програми матеріально-технічного, технологічного та кадрового забезпечення розвитку місцевих засобів масової інформації;

створення і розвиток електронних аналогів друкованих засобів масової інформації;

сприяння створення єдиної комп'ютерної мережі розповсюдження матеріалів вітчизняних інформаційних агенцій;

розбудова системи засобів масової інформації як найбільш ефективного джерела формування суспільної думки;

активне використання засобів масової інформації для обговорення соціально значущих проблем, ідей і проектів з метою підготовки населення до сприйняття нових явищ суспільного життя;

зростання ролі засобів масової інформації в утвердженні позитивного іміджу України на міжнародному рівні”.

Уже зараз сумнівним є здійсненність багатьох з цих заходів та планів через низьку ймовірність політичної та економічної їх підтримки. Ряд зазначених пунктів, на нашу думку, мало що змінюють у системі нинішнього підпорядкування державних та комунальних ЗМІ, переважна більшість яких якраз і належить до місцевої сфери розповсюдження.

Третя альтернатива: “позиції ЗМІ посилюються через суспільну підтримку”.

На жаль, поки що наш аналіз доводить, що ставлення суспільного загалу до українських мас-медіа виражений нині хіба що у відомій формулі “Свисни, Панько, ти – дурніший!” Продовжуючи беззастережно довіряти українським ЗМІ, наш громадянин мало переймається власною роллю як суспільного контролера. Ще одна фольклорна формула “Моя хата з краю” як найкраще відповідає цій ситуації.

Результати дослідження, проведеного 18 – 28 жовтня 2002 року соціологічною службою Центру Разумкова в усіх регіонах України, зокрема показали такі тенденції.

Майже половина опитаних (49,9 %) на запитання “Яким було б Ваше ставлення, якби журналісти оголосили страйк,

протестуючи проти політичної цензури?” дали позитивну відповідь, 35,6 % поставилися б до цієї акції нейтрально, а 4,4 % - негативно, інші з відповіддю не визначилися.

На запитання “Зараз в Україні створюється Фонд підтримки журналістів, які втратили роботу внаслідок політичної цензури. Скажіть, чи могли б Ви зробити пожертву до цього фонду?” сказали “так” 34,2 %, а “ні” – 50,8 % опитаних, інші не визначилися.

На питання “Яку суму Ви могли б пожертвувати на підтримку журналістів?” 34,3 % опитаних назвали 1-2 грн., 29 % - 3-5 грн., 20,1 % - 5-10 грн., 10,8 % - більше 10 грн., інші – не визначилися.

Отже, за певної моральної підтримки ЗМІ, українська громадськість є має потужного економічного важеля для підйому мас-медіа на новий якісний рівень. ЗМІ, ще тримаючи суспільний мандат довіри на представлення інтересів громадськості, залишені сам на сам з проблемами свого виживання. Ця проблема є, скажімо, й одним з тих обмежуючих фактів, які не дозволяють нині говорити про реально потужні суспільні електронні ЗМІ. При достатній кількості бажаючих контролювати їх, хто буде їх фінансувати – мало.

Розв’язання даної проблеми полягає, на наш погляд, насамперед у зміні суспільної свідомості у бік розуміння інформації як важливого суспільного товару, надання якого не може бути гарантоване в повному обсязі державою, чи самими ЗМІ. За державою мала би залишитися лише функція щодо надання громадськості необхідного мінімуму необхідної людям некомерційної інформації, а саме: про рішення, які приймаються владою (при чому без агітації!), освітньої, для дитячої аудиторії, соціальної та подібної інформації. Контрольні функції від імені суспільства якісно можуть виконувати лиш ті мас-медійні структури, які отримали не лише кредит довіри, а й своєрідне суспільне замовлення, що має економічне підґрунтя.

У той же момент образ преси як сторожового пса демократії діє нині на українську громадськість розхолоджуючи, породжує патроналістські настрої. Новий час диктує нові умови гри на політичному полі, де і громадські структури, і ЗМІ мають бути рівнозначними гравцями.

А.П. Пащенко
Голова ДОО Демократичної партії України

**Розвиток громадянського суспільства: регіональний
аспект**

Хотілося б сказати декілька слів про ЗМІ, бо це один із важливих сегментів, який повинен би був впливати на формування громадськості і суспільної думки, і зачепити таке питання регіональної преси.

На мою думку, будучи депутатом минулого скликання і займаючись бюджетом, я виступав навіть с позиції, що ЗМІ, які підпорядковані або засновані районними радами, районними адміністраціями, місцевими владами не повинні взагалі бути. В тому сенсі, коли вони дотуються з бюджету, але бюджет це загальнодержавний, а якщо це районна газета, то це бюджет району, але ця газета дуже конкретна, заангажована, висвітлює тільки позицію голови районної адміністрації і, можливо, якщо він незалежний, голови районної ради. Всіх інших думка відсувається в сторону, причому дуже нахабно.

Я хотів би привести конкретний приклад. Десять років 3-4 тому на голову Верхньодніпровської районної адміністрації наша обласна організація подала подання Президентові на його звільнення з посади за елементи корупції, за елементи того, що коли Людмила Кучма відкрила дитячий будинок в с. Мишенці, в перший рік, коли я подав подання, то вмерло всього 10 дітей, хоча кожна смерть – це занадто (голодна смерть). Але вийшло якесь певне протиставлення моєї особистості, а не як керівника ДОО політичної партії, і тієї людини як особистості.

Влітку був зроблений замах на моє життя, і коли редактор цієї газети хотів надрукувати повний матеріал, про те, що дійсно відбулося, він мені конкретно сказав: “Анатолію Петровичу, ви не ображайтесь, але для того, щоб підняти рейтинг газети – а підписка цієї районної газети всього 1,5 – 2 тисячі – я б

хотів, щоб ви погодились на друкування цього матеріалу”. Я погодився. Але проходить тиждень, два, три, - а матеріал не друкується, хоч для цієї газети це був дійсно рейтинговий матеріал на той час. Чому? Бо голова райадміністрації заборонив друкувати це, бо я там висвітлювався як людина, голова певної політичної організації, висвітлювався позитив. А ця людина відстоює свою позицію – що я позитив, а інші непозитив.

Це наглядно доводить, що окрема людина формує позицію газети.

Тому це повинен бути бюлетень без коментарів, який коштуватиме 10 копійок, обходитиметься 2 – 3 тис. грн. на рік, а не так, як обходиться зараз районна газета 90 коп. або гривню – спробуйте найти на тираж 1,5-2 тис. такі кошти.

Якщо голова райорганізації, то, можливо, залишити на область одну газету, яка буде висвітлювати позицію тієї чи іншої районної адміністрації, районної ради, місцевої адміністрації. І давайте знайдемо невеличкі такі, яких у нас і так недостатньо, кошти, і будемо випускати одну газету на область. Кожному сторінка, яку він проплачуватиме, але це буде коштувати набагато більше. Це і бюджетні кошти здешевить.

Наше суспільство це далеке від демократизації, і тут є і об’єктивні, і суб’єктивні чинники. Це, мабуть, не відбудеться скоро, тому що кожний свій промах кожний керівник покладає на чийсь плечі, які менші, вужчі або не такі потужні.

На сьогоднішній день влада, на мою думку, “вздрогнула”. Але до цього вона була наскільки потужною, що коли я дивлюся різні таблиці, як влада реагує на населення, на її суспільну думку, то на мою думку, влада взагалі не реагує. Вона реагує тільки тоді, коли створюються екстремальні умови, які можуть визвати якусь мікрореволюцію у певному регіоні. Коли вже життя стає в такій мірі неможливе для окремих людей, і це складається для певного суспільства в тому чи іншому населеному пункті, що влада вимушена приймати, щоб не відбувся це вибух непокори, те або інше рішення.

Я, наприклад, не бачу і не бачив тих рішень влади, коли б вона реагувала на позицію населення. Комунальна сфера. Всі кажуть, що тут присутня корупція, що тарифи надумані і підлягають перевірці і спрощенню. Але суспільство неспроможне з цим боротися. Але ж у нас є влада, яка повинна б була реагувати на критичну ситуацію, яка склалась. І коли піднімається питання тими ж громадськими організаціями, що повинно вирішувати те чи інше питання – ту ж страхову медицину – влада є на сьогоднішній день в якійсь мірі тормозом. Влада сьогодні на громадські та політичні організації практично не реагує. Сьогодні вперше склалась, і то тільки в ВР, з трикутника Президент – Прем'єр – ВР – певний паросток того, що почнуться якісь взаємні, взаємозв'язуючі кроки до того, як би повинно було в класичному варіанті, місцеві організації наскільки сильні, а не тільки центри, що можуть вплинути на дії мера чи голови обласної чи районної адміністрації.

Я приведу приклад. От є політради. І неодноразово висловлювалась думка про те, що політради проводяться вже 2 чи 3 роки, а не раз у раз не був губернатор. Я думаю, що він не був тут тому, що ми не є тією структурою, яка може виробити певний продукт – політичний чи економічний, - який його зацікавлює або примусить виконати те або наступне рішення.

Можна навішати собак і на ті ж політичні організації – обласні, районні і навіть республіканські, що якась вина їх є. Я можу сказати у виправдання, що сьогодні не створені, можливо, навмисно, ті умови, які б заставили консолідуватися ці політичні структури, які є в Україні, і які б мали можливість впливати на владу.

Сьогодні вплив на владу, це коли ми заговорили, що треба створювати коаліційний уряд. Але, як кажуть, і то законодавчо відсутнє поле. Як би сказати, ми граємось у велику політику. Але ми не несемо відповідальності. Буде відповідальність, яка законодавчо записана, буде вимагати, коли не відбувається той чи інший крок, навіть судового рішення для тієї чи іншої політичної чи виконавчої структури.

На мою думку, для того, щоб були впливові організації не тільки в центрі, а й в регіоні – а воно все зв'язано, - потрібно прийняти низку законів. Наприклад, про більшість і меншість,

або опозицію. Можливо, про пропорційні вибори. Але питання зараз затормозилось. Чи населення не готове або влада, можливо, не готова, а може і разом не готові, але ми повинні зробити разом певний рішучий крок.

Ми вибрали той шлях для України, нібито кинули нас в болото і ми на пuzі повземо. Спочатку ми бачимо берег, куди ми повземо. Це довгий шлях. Але коли повзущий на пuzі і очі застилає потом, і коли витираємо, ми весь час збиваємося з курсу. Можливо, це відбувається через нашу ментальність. У нас, на жаль, ще не виробляється та ментальність, яка б дозволила нам, об'єднуючи певні зусилля в тому чи іншому напрямку нашого суспільного життя, примусити владні структури їх виконувати.

Щоб зробити певний крок, треба нести за нього відповідальність, а ми з вами поки не готові до цього. Ми не можемо взяти відповідальність навіть за самих себе.

Є в Верхньодніпровському районі Тамара Павлівна Святодух, яка була депутатом облради, Герой Праці за минулих часів. Вона жила в тому селі, де помирали діти в тому інтернаті. Вона керівник господарства і продовжує там бути. І люди віддали за неї 9 тис. голосів, як вона балотувалась знову до облради. Це велика кількість для району. Ці люди не задумались, що вона була депутатом, взяла певні відповідальності як громадський діяч, керівник, і в неї відбувалась ця вакханалія. А населення говорить: “Ми її знаємо”. Я говорив з людьми, чому ви проголосували за цю людину, за що, чим вона це заслужила? Просто вони її знають, і навіть не звернули уваги, що вмирали діти. Уявіть, в іншій країні в інтернаті померло 10 дітей. Та там Президент не був би вже Президентом, не то що люди, які там поруч живуть. Я питаю у людей: “А за бандита ти проголосуєш?” “Ні”. Чому ж ти проголосував за цю людину, на нього ж заведена карна справа? Та не подумав.

Поки ми не почнемо думати кожен сам за себе, ми не примусимо ніяку владу. А можливо, не треба і примушувати. Кожна влада, яка зрозуміє, що з цього стільця вона встане, її примусять встати, вимушена автоматично вирішувати питання для населення. А поки вона думає лише за себе., а не за населення, яке для неї ніщо. Влада в будь-якій країні перш за все думає, як дій краще і комфортніше працювати. Я не хочу сказати, що у нас сидять лише деспоти чи погані люди, ні. Тому,

можливо, задача політичних партій та громадських організацій – створення громадського суспільства. Можливо, це наша головна проблема. Давайте кожну болючу проблему обговорювати до тих пір, поки вона не перестане бути болючою, поки питання не почне вирішуватися. Причому обговорювати не тільки між собою, а з владою.

Ось Турчинов спочатку загорівся вирішити проблеми комунальних платежів, але потім він зіткнувся з глибою проблем – недоліки законодавства, корумпованість і таке інше. Давайте обговорювати цю проблему. Обговорили, прийшли до єдиного знаменника – вирішили. Я не кажу, що це буде стопроцентне вирішення, але це буде якесь вирішення.

Мені б хотілось, щоб оці обговорення формували в якійсь мірі наше суспільство.

Можливо, винні журналісти, що не підштовхують керівників до вирішення проблем. Заважає і клановість, підпорядкованість преси. Це було б добре, якби ЗМІ представляли чітку позицію певного клану. А коли в регіональних ЗМІ публікується думка голови обласної чи районної адміністрації, то ми не знаємо, чи це думка Президента, чи Кабінету міністрів, чи дійсно цієї окремої людини. А той клан, який засідає сьогодні у ВР, має великий вплив на ЗМІ.

Більшість населення починає все ж таки розуміти – це тих позиція, а це тих. Ми сьогодні не спромоглися прийняти ці закони, які вимагають від нас суспільної відповідальності по вибору того чи іншого. Тоді давайте хоч будемо орієнтуватися по ЗМІ, це дозволить в якійсь мірі невеликій кількості населення орієнтуватися, чого ми можемо чекати від того чи іншого клану. Це також метод або етап формування суспільного бачення, початок формування громадянського суспільства.

Обговорення цих тем треба виносити на суспільне телебачення, воно повинно бути. До громадського телебачення нам ще дуже далеко.

Роль СМИ в деятельности общественных организаций

С возрастом наши общественные организации становятся коррумпированными, и целиком зависят от тех, кто их спонсирует. Не надо идеализировать ситуацию, приходилось сталкиваться с разными фактами, поэтому говорить о том, что именно общественные организации – это панацея, о какой-то прозрачности и в политике, и в экономике – нет.

Общественные организации разные, люди в них разные, порой они начинают чрезвычайно интересно, они действительно отстаивают чьи-то интересы. Заканчивают они тем, что они абсолютно продаются, так, как продается пресса и так, как продаются партии. Поэтому тут исследование действительно можно провести не одно, если проводить их регулярно, и чем больше будет прозрачности в оценке деятельности наших общественных организаций и партий, тем будет лучше для общества, тем оно будет здоровее. Потому что чаще они смотрят на себя как на контролера, а кто их контролирует?

Я знаю примеры, когда общественные организации под видом контроля занимаются вымогательством, и я могла бы даже назвать эти организации. Когда я получу письменное подтверждение некоторых фактов, то я это опубликую, как уже не раз это делала.

Нельзя всегда на прессу смотреть – вот она выступила, и это истина в последней инстанции. Точно также общественные организации. Есть очень интересные организации, в них есть личности интересные. Но есть организации, в которых стоит чуть-чуть копнуть глубже, становится видно, что заслуги ее – это не ее заслуги. Просто сумела подгрести под себя довольно выдающихся людей, которые в данной сфере и без нее спокойно обойдутся, и показать их как собственную работу.

Когда-то у меня была достаточно серьезная газета “Мегаполис-Украина”, которая анализировала деятельность общественных организаций как она есть. Так вот они нас очень разлюбили. Потому что мы писали как есть. Привыкли как – ах, давайте как хорошо было бы, если бы кто-то что-то сделал. Так и надо что-то делать, а зачем вообще тогда эта общественная организация нужна?

**Взаимоотношения НГО – Власть – СМИ: комментарий к
текущему моменту**

Взаимоотношения между СМИ, органами власти и негосударственными организациями (НГО) в идеальном случае должны представлять собой уравновешенную систему противовесов. На сегодняшний день говорить о существовании таковой системы в Украине, мягко говоря, преждевременно, прежде всего, из-за отсутствия равных сил и возможностей у звеньев в цепочке “власть – СМИ – НГО”. Ведь сложно предполагать реальный контроль за существенными для общества решениями, принимаемыми органами власти, если последние всегда имеют возможность в принципиальных вопросах “убедить” в своей правоте при помощи пожарных, санитарных, налоговых служб оппонентов в лице прессы, телевидения, радио и общественных организаций. Таким же образом негосударственные масс-медиа имеют возможность прямого влияния на мнение своей аудитории (хотя некоторым противовесом им в этом случае могут послужить государственные СМИ), что в последствии может обернуться теми или иными результатами для выборных органов власти. Общественные организации в случае подобного противостояния с органами власти или бизнесом остаются, по большому счету, беспомощными. В случае несогласия с органами власти по какому-либо вопросу общественным организациям нечего противопоставлять кроме аргументов “за”, “против” определенного решения, анализа ситуации, указания причин возникшей проблемы, которые за частую никто кроме самих “общественников” не услышит.

Как известно, уважают и прислушиваются к сильному, а сила НГО, и соответственно заметная эффективность в ситуации взаимодействия с властью, на сегодняшний день обусловлена преимущественно зарубежными грантами, которые,

увы, не вечны, а главное неэффективны с точки зрения реальных нужд общества. Впрочем, есть и исключения. Одним из немногих примеров существования в лице общественных организаций определенного контроля за действиями местных органов власти и информатора СМИ об их предвыборных действиях можно назвать деятельность Днепропетровского отделения КВУ во время парламентских выборов. Мощная финансовая база, разветвленная структура по всей Украине и внимание, уделяемое организации международными наблюдателями, - все это дало ДО КВУ возможность вести диалог на должном уровне с представителями власти в Днепропетровске (собрание всех кандидатов в народные депутаты проводимое главой обл-администрации Николаем Швецом совместно с главой ДО КВУ Сергея Лященко было широко освещено всеми СМИ региона и стало заметным событием в политической жизни Днепропетровщины).

Причиной невысоких шансов общественных организаций Днепропетровщины влиять на значимые для местной громады решения, принимаемые властью, также является их раздробленность и разрозненность. Неоднократные попытки лидеров отдельных субъектов третьего сектора создать единый фронт и таким образом повысить эффективность деятельности общественных организаций, по большому счету, не принесли положительного результата. Причины неудач частично обусловлены объективными факторами: еще недостаточен уровень развития (кадровый, материальный, поддержки и понимания со стороны населения и бизнес-структур) негосударственных организаций для реального их объединения. Кроме того, третий сектор Днепропетровщины не стал единым по причине отсутствия четкой формулировки единых и важных для всех потенциальных участников задач, их путей решения, а так же из-за принципа “Сытый (с грантом) голодному не товарищ”.

В то же время то, что не удалось сделать самим общественным организациям, в определенной степени удалось тем, кому они предназначены выступать противовесом. В послед-

ние годы, а особенно в предвыборный период, местные органы власти демонстрируют готовность выслушать мнения представителей третьего сектора по наиболее общественно – политически актуальным вопросам. С этой целью при органах власти созданы советы, куда приглашали представителей общественных организаций региона, так же неоднократно проводились круглые столы, на которых пытались выработать рекомендации руководству Днепропетровска и области. Однако в ситуации отсутствия нормативно прописанных взаимоотношений между общественными организациями и органами власти говорить о том, насколько последняя прислушалась к рекомендациям субъектов третьего сектора, довольно сложно.

Еще одним неоднозначным моментом является вопрос о том, насколько данные общественные организации Днепропетровщины являются действительными представителями большинства общества региона. Ведь на сегодняшний день наиболее активны общественные организации, которые по сути своей являются аналитическими центрами, где основным объектом деятельности становится политическая, экономическая, социальная плоскости общественной жизни, в то время как молодежные организации, организации по интересам и т.д., с органами власти практически не ведут никакого диалога и не взаимодействуют.

Таким образом, у составляющих треугольника “власть – СМИ – общественные организации” на сегодняшний день нет равноправия, равных сил и, соответственно, взаимного контроля. В условиях наибольшей силы точки “власть” в конфликтных ситуациях возможным противовесом могло бы стать сближение и совместное действие до определенного момента независимых общественных организаций и коммерческих СМИ. Некоторые шаги в этом направлении обе стороны делают уже сейчас: общественные организации, например, начинают активно писать аналитические материалы в днепропетровскую прессу, последняя же, размещает их на своих страницах. При условии популярности у населения области таких местных коммерческих изданий сотрудничество может быть результативным.

**Формы влияния общественности региона на органы
местной власти**

Позиция нашей организации – общественный контроль нужен. Мало того, не только контроль, но и анализ действий после этого контроля могут привести к каким-то положительным действиям после этого результата. В предыдущих выступлениях прозвучали пессимистические нотки, но есть все же от некоторых форм общественного контроля положительные результаты.

Несколько слов о нашей организации. Называется она “Народно-демократическая лига молодежи”, более известная как “НДЛМ-Дніпро”. Осенью этого года мы отпраздновали наше пятилетие. Мы уже отошли от каких-то юношеских иллюзий и воспринимаем окружающий мир более реально.

У нас есть следующий положительный опыт. В октябре 2000 г. на сессии планировалось принять какие-то изменения, которые привели бы к тому, что студенты не имели бы льгот на проезд в общественном транспорте. Мы оперативно провели акцию “Льготный проезд. Слабо?”. В ней участвовало более 40 человек.

Мы провели сбор подписей, составили обращение к мэру города И.И. Куличенко. За 3 дня было собрано порядка 4 тысяч подписей. Результатом было то, что на сессии горсовета не было принято решение об отмене льгот студентам.

Возможно, это не прямо подействовало на депутатов горсовета, тем не менее это заставило их задуматься о данной проблеме и сохранить льготы. Это один из достаточно ярких примеров воздействия контроля на решение проблемы.

Если говорить только о проблеме, о том, что общественный контроль нужен, нужно принимать какие-то шаги, то ничего не изменится. Если предпринимать какие-то шаги, не обязательно брать какие-то общенациональные проблемы, а взявшись за отдельные маленькие вопросы, решение которых улучшило бы жизнь малых групп населения, то постепенно эти вопросы можно поднимать и расшатывать. Но если только что-то делать. Если ничего не делать, то ничего не изменится.

Также мы проводили акцию – и проводим ее постоянно, которая называется “Чиста освіта”. В рамках этой акции мы

провели социологическое исследование. Бытует мнение, что образование связано с коррупцией. У нас есть подборка статей в газетах, журналах о том, что в образовании, как в высшем, так в среднем, есть множество фактов коррупции. Много говорят об этом студенты. Члены нашей организации поднимали множество вопросов на эту тему.

Чтобы прояснить реальную позицию этого вопроса, насколько обоснованы эти высказывания, мы провели акцию. Результаты этой акции нас бы в любом случае порадовали. Если у нас нет коррупции в образовании – это хорошо. Если есть – это позволит сделать первый шаг на пути решения проблемы. Мы провели исследование, у нас работала “горячая линия”, по которой все желающие могли позвонить и оставить информацию о фактах коррупции. В основном говорили о фактах вымогательства, скажем так. Когда студент, даже зная предмет, не мог его сдать, так как преподаватель не хотел его принимать.

Результаты показали, что факты коррупции есть, причем большинство студентов сталкивались с фактами вымогательства. И 70 % из опрошенных сталкивались с фактами вымогательства несколько раз.

Одной из причин может быть недостаточное финансирование образования, кризис в стране в целом, который привел и к кризису образования.

Мы провели совместно с гороно встречу с директорами школ, на которой по конкретным школам была предоставлена информация о фактах коррупции. Мы не прокуратура, которая будет заниматься этими фактами с точки зрения несения какой-то административной ответственности, но даже такая форма общественного контроля – рассказать людям о проблеме и конкретных ее проявлениях – приведет к тому, что каждый директор постарается у себя в школе прояснить и исправить эту ситуацию.

Мы проводим постоянную работу в этом направлении, я уверен, у нас появятся новые формы общественного контроля. В ближайшее время мы проводим акцию “Лижню молодіжному підприємництву”. Молодежь хочет заниматься бизнесом. Но не всегда она знает как, что, с чего начать. На этом семинаре будут представители регистрирующих органов власти, банковских сфер, налоговой администрации, коммерческих структур, занявшие лидирующие позиции в нашем регионе.

**Влияние молодежных организаций на формирование
молодой элиты в Украине**

В современных условиях украинскую элиту можно разделить на две большие группы, согласно исследованиям А. Корниевского и В. Якушика:

1) элита “старого эшелона”, которой присущи проблемы самореализации в новых исторических условиях. Это та группа, чьи навыки, методики и опыт, сформированные в прошлом, невозможно эффективно применить к требованиям современности.

2) новая интеллектуальная элита – наиболее перспективный слой украинской нации, - в значительной мере молодые люди, которые активно и творчески задействованы во всех сферах жизнедеятельности украинского общества, чье становление происходило в качественно новых социально-политических условиях.

По утверждению М. Корнева, молодежь – это социально-демографическая группа, выделившаяся на основе общности возрастных признаков и особенностей ее положения в обществе, которые она воспринимает как процесс становления социальной зрелости и активной социализации. Кроме того, вместе с успехами в реализации своих способностей, молодые люди имеют временные резервы для усовершенствования своих потенциалов, а также достаточно сил и здоровья для активной реализации своих планов и намерений.

И государство, и общество должны воспринимать украинскую молодежь как стратегический ресурс, создавая условия для развития и реализации способностей молодых людей не только в их личных интересах, но и в интересах общества и государства.

Молодежные организации в таких условиях являются практическими средствами, которые открывают каналы коммуникации внутри одного поколения, выявляя и представляя его перед обществом в целом. Молодежные организации являются важным фактором привлечения молодежи в участие в общественных процессах, ее становления как основной составляющей социальных преобразований, экономического развития и технического прогресса в стране. Посредством общественных объединений молодые люди могут стать активным субъектом молодежной политики.

Значительная часть молодежных организаций занимается решением разнообразных социальных, профессиональных, образовательных вопросов молодежи, обеспечивая им социальную защиту. С помощью организации молодые люди имеют возможность полнее реализовать свои интересы и потребности, то есть самореализоваться как личности. И именно молодежь владеет тем потенциалом, реализация которого в ближайшее время может существенно повлиять на ситуацию в украинском обществе.

Подготовка профессиональной политической элиты является одной из основных задач ряда молодежных организаций. Так, Ассоциация молодых украинских политологов и политиков (основана в 1992 г.) стала хорошей школой для сотен молодых людей. Не менее важной является деятельность Всеукраинской общественной организации “Ассоциация интернов Верховной Рады Украины”, которая в 1995 г. начала реализацию широкомасштабной программы по привлечению молодежи к работе в Верховной Раде. За годы функционирования программы из ее участников вышло свыше двух сотен высоко-квалифицированных специалистов.

Необходимо подчеркнуть, что подготовка политической элиты является не единственным направлением деятельности молодежных организаций. Огромное количество объединений направлено на развитие интеллектуального потенциала молодежи в сфере науки и образования. Среди всеукраинских объе-

динений этим занимаются: Всеукраинский совет молодых ученых и специалистов, Ассоциация молодых ученых, Молодежная академия наук. Украинский студенческий союз.

В перспективе роль организованного молодежного движения в формировании национальной элиты должна развиваться и расти в таких направлениях.

Во-первых, молодежные организации должны прикладывать больше усилий для воспитания национальной элиты, учитывая ее важную роль в осуществлении прогресса в развитии общества.

Во-вторых, молодежные организации должны активнее использоваться как инструмент формирования национальной элиты, в связи с чем должны активнее поддерживаться государством. К тому же, чем более развита структура молодежных организаций, чем более влиятельными они являются, чем большую часть молодежи они охватывают, тем больший взнос в этот процесс. Сотрудничество органов государственной власти и молодежных организаций – не что иное, как способ привлечения молодежи к построению государства. Кроме того, это сотрудничество – дополнительный источник кадровых, финансовых, организационных возможностей формирования элиты.

Кирилл Климкин
Президент молодежного объединения
“Майбутнє Дніпропетровщини”

Роль молодежных организаций в построении гражданского общества

Ни я, ни члены моей организации не согласны с тем, что власть смотрит на народ как на быдло и абсолютно не замечает общественность. По-моему, не совсем корректно говорить так в отношении власти. И если мы сами себя как “третий сектор” не поставим, то с нами и не будут считаться. Не будем сейчас говорить о политических партиях, но молодежные организации на данный момент находят поддержку в местных органах власти – как пример можно назвать управление по делам семьи и молодежи областной государственной администрации.

Другое дело, что молодежных организаций сейчас стало меньше. Многие из них или не работают, или вообще прекратили свое существование. Но те, кто хочет работать – находят поддержку и пользуются популярностью, они “светятся”, проводят различные мероприятия. И все мероприятия, которые мы проводили, были восприняты очень хорошо.

Одно из последних мероприятий мы проводили в Кривом Роге. Нас поддержал начальник Управления по делам семьи и молодежи С.Лященко. И после того приема, который нам оказала власть в Кривом Роге, и помощи в организации мероприятия власти Днепропетровска я не могу сказать, что власть смотрит на общественные организации свысока.

Я считаю, что политические партии и общественные организации в большинстве своем сами относятся к власти не совсем корректно, поэтому со стороны власти следует адекватная ответная реакция.

В нашей стране все же существует некая демократия, в отличие от России. Там Ельцин уже расстрелял танками парламент, что у нас вряд ли будет. Мы поддерживаем отношения с

некоторыми российскими молодежными организациями, так вот они на 90 % все поддерживают своего президента. И даже молодые коммунисты не становятся в оппозицию к власти. Это могут позволить себе только ортодоксы вроде Зюганова, но не молодежь.

У нас же почему-то принято только обвинять и обливать грязью пришедших к власти. Как только человек становится народным депутатом или попадает в Кабинет министров, на него тут же выливают грязь, откапывают какие-то грязные истории. Сейчас В. Янукович стал премьером – и на него тут же откопали уголовное дело. Но никто даже не посмотрел на этого человека, не подумал, какой груз проблем лег на его плечи и как он сможет с ним справиться.

Мы со своей стороны никогда старались не прибегать к резкой критике. Пока ты сам не побываешь на этих постах, ты не можешь верно судить о тех действиях, которые предпринимают Президент или премьер или глава Верховной Рады. Наша страна достаточно большая, а Президент не Бог, чтобы проследить за всеми проблемами каждого отдельного человека.

Возвращаясь к обсуждаемой теме, хочется еще раз подчеркнуть, что с местными органами власти мы наладили хорошие отношения – с облгосадминистрацией, и с облсоветом. Возможно, меньше с горисполкомом и горсоветом, так как мы все-таки областная организация и стараемся работать на областном уровне. Хотя в городе представители общественных организаций, я думаю, тоже найдет поддержку. Мы приводили уже на две сессии ребят в горсовет, нас там знают и ценят, в нас видят молодежную новую силу. И я думаю, что если нам нужна будет помощь местной власти, то нам помогут развивать молодежные инициативы, и нас поддержат, как это было практически всегда до этого момента.

У нас есть какие-то узкие интересы, так как нам всего 18-20 лет, и мы не действуем глобально. Мы хотим сейчас научиться общественной жизни, дабы потом стать первоклассными управленцами. Мы поставили своей целью сформиро-

вать ту часть молодежи, которая сейчас имеет интересы, которая хочет, которая стремится, знает, кто есть кто в украинской политике, и которая в будущем хочет делать эту политику, и делать ее эффективнее.

Наша задача – не выйти на улицу и покричать, а понаблюдать, сделать заметки, отметить проколы нынешней власти, проанализировать все это, и надеемся, что у нас это получится. Мы хотим, чтобы нас увидели, оценили, чтобы местная власть нас запомнила, и я надеюсь, что мы достигнем своей цели. Мы постараемся учесть все недоработки.

Я считаю, что если начать заниматься политикой с 15-16 лет, то к 30-40 годам можно накопить приличный опыт и прийти во власть с конкретными решениями тех или иных проблем.

Начиная с февраля 2003 г. мы будем проводить стажировку для юристов в районных управлениях юстиции и общественных приемных. Далее мы планируем провести подобную стажировку в обладминистрации и горисполкоме. И нам хотелось бы встретиться с лидерами областных объединений политических партий и общественных организаций, чтобы мы показать, какая у нас есть молодежь, и узнать их взгляд на те или иные проблемы.

Хотелось бы выразить благодарность Днепровскому центру социальных исследований за возможность собраться с представителями политических партий и общественных организаций и обсудить волнующие нас всех проблемы становления демократии в нашем государстве, поделиться опытом в ее решении.

В.В. Кривошеин
Преподаватель кафедры политологии ДНУ

Политическая институализация общественных организаций

Не знаю, насколько это будет целесообразно, - формировать коммунальный уровень именно существующим образом, но, в любом случае, это зависит от существующих политических партий и общественных организаций, которые будут иметь существенное влияние в этой системе. Действительно, может быть реформировать местную избирательную систему необходимо для того, чтобы оживить этот только нарастающий сектор общественных инициатив, которые должны выполнять именно функции общественного контроля за действиями власти.

Интересна мысль Валерия Михайловича Дрешпака о самоконтроле. Правда, он говорил о средствах массовой информации, но я думаю, можно говорить о самоконтроле в широком смысле слова, о самоконтроле и внутри политических партий, и внутри общественных организаций, и внутри органов местного самоуправления. Хотя каковы механизмы этого самоконтроля, пока еще не совсем ясно.

Поэтому, как мне кажется, один из важных вопросов – это вопрос политической институализации общественных организаций, которые сами по себе уже формально являются институтами, для того, чтобы они смогли выработать действенный механизм осуществления функций общественного контроля, который и является одной из наиболее важных функций организаций такого уровня.

Для этого есть и некоторая правовая база, в первую очередь Закон “Об обращениях граждан”, им можно активно пользоваться. Есть масса других правовых институциональных форм. Но насколько эффективно использование этих форм в наших условиях, конечно, вопрос серьезный. Но здесь в пер-

вую очередь играет роль не только финансовая поддержка этих институций, но и человеческий фактор, волевой фактор, который также является немаловажным. Те же качества харизматичности, личностный фактор имеет здесь тоже важную роль.

Не будем забывать и тот факт, что, в принципе, институты общественного контроля находятся во враждебной среде. Они находятся на стыке гражданского общества и государства и призваны как раз регулировать эти взаимоотношения. Поэтому это всегда очень конфликтная, жесткая сфера. И поэтому от принципиальности носителей этих функций общественного контроля зависит его эффективность.

Например, Комитет избирателей Украины занимался и призван был, сформирован был осуществлять функции общественного контроля за выборами. Насколько это им удалось, не нам судить.

Андрій Ніколайчук
Студент кафедри політології ДНУ

НДО та політичні партії як чинники громадського контролю

Ведучі мову про ефективні форми громадського контролю ми повинні зупинити свій погляд на розгляді не тільки форм громадського контролю, а і тих суб'єктів життя, які цей контроль підтримують.

На місцевому рівні функції громадського контролю виконують більшою частиною громадські організації, ніж політичні партії. Взагалі ці поняття дуже часто плутають або змішують. Пояснення цього твердження знаходяться не лише у світогляді цих об'єднань – вони викладені у самих поняттях “політичної партії” та “громадської організації”, зазначених у статтях № 22 та № 23 у Конституційному праві України, які кажуть, що: “Політичною партією є об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, які мають головною метою участь у виробленні державної політики, формуванні органів влади, місцевого та регіонального самоврядування і представництво в їх складі”.

На відміну від політичної партії, громадська організація – “це об'єднання громадян для задоволення та захисту своїх законодавчих, соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів.

З вище зазначених понять сам по собі з'являється висновок про функції, які розподілили між собою політичні партії та громадські організації.

Політична партія захищає права громадян на законодавчому рівні є представником громадськості у владі. Громадська ж організація виступає захисником інтересів громадян, не виходячи на політичну арену. Тобто політичній партії громадськість надає права від свого імені виступати у законодавчому процесі. А громадські організації призовані захищати свої права

у разі їх порушення, тобто діяти за фактом скоєння порушення та запобігати його появі шляхом нейтралізації на місцевому рівні.

Виходячи з досвіду нашого регіону, ми можемо сказати, що за роки незалежності ми лише зараз почали виробляти національний інститут, який був би в змозі створити діючий механізм громадського контролю за діями місцевих влад.

Громадські організації лише зараз починають бачити свої реальні можливості, своє місце у політичній системі, владні органи починають звикати до того, що неможливо діяти, не враховуючи погляд на проблему суспільства у обличчі громадських організацій, а громадяни тільки-но починають втямлювати необхідність участі у вирішенні своїх же проблем. І доки суспільство не зрозуміє цього остаточно, питання громадського контролю та його ефективних форм на практичному рівні буде стояти на місці.

Сьогодні, на думку експертів, громадські організації не можуть впливати на органи влади у повній мірі, хоча відносно 2001 р. ситуація змінилася у кращий бік. Але висновки міняти ще не час, тому загальним висновком залишається необхідність подальшого розвитку відносин між органами влади і громадськістю. А найефективнішою формою цього є діяльність у громадській політиці об'єднань громадян.

Заключение

Подводя итоги деятельности общественных организаций в текущем году, следует отметить, что “третий сектор” в Украине продолжает расширяться, совершенствоваться, несмотря на значительные препятствия. Украинские организации гражданского общества работают по различным направлениям: от культурных и политических до предоставления социальных услуг и ведения публичной политики.

Неудивительно, что организации в Киеве и главных городах Украины остаются более развитыми, чем на местах, хотя усилия доноров, направленные на помощь именно регионам, дали некоторый результат. На данный момент около 16 ресурсных центров по всей Украине обеспечивают техническую, информационную помощь и обучение молодых организаций. Тем не менее, отечественный “третий сектор” нуждается в усилении политически активных организаций гражданского общества (мозговых центров, групп защиты интересов граждан и организаций, социальных услуг с четко обозначенными политическими целями). Необходима всесторонняя поддержка общественных организаций, профессиональных ассоциаций, групп защиты прав и интересов граждан, поставщиков юридических и информационных услуг, а также политически активных граждан с целью усиления экономических и демократических реформ.

Несмотря на определенные успехи отечественного “третьего сектора”, нельзя утверждать, что гражданское общество в Украине имеет сильное публичное влияние. В связи с недостаточной информацией, о деятельности “третьего сектора” знает незначительное количество украинцев, что сильно ограничивает влияние организаций гражданского общества. Среднестатистический украинец не понимает роли общественных организаций в общественно-политической жизни страны и практически ничего не знает о проводимой последними работе.

На первое место встает необходимость обмена информацией и тесного сотрудничества между организациями, которая, с другой стороны, затрудняется из-за конкуренции за ограниченные фонды доноров. Некоторое неформальное партнерство существует между правительством и организациями, или между бизнесом и организациями, но оно носит, как правило, крайне нестабильный характер, что отчасти обусловлено пассивным участием отечественных НГО в принятии законодательных реформ, направленных на улучшение гражданского общества. Участники “круглого стола” отметили широкие возможности оптимизации такого сотрудничества и предложили продолжить обсуждение указанной проблемы для выработки практических рекомендаций как для общественно-политических организаций, так и для органов власти, и обмена положительным опытом.

Настоящий бюллетень является окончанием очередной программы ДЦСИ, направленной на содействие развитию общественных институтов и массовой политической активности граждан в регионе, но затронутые вопросы и проблемы по-прежнему остаются в центре нашего внимания и будут находить свое отражение в последующих программах. Мы рады будем обсудить эти и другие вопросы, касающиеся становления демократии и гражданского общества в нашей стране и регионе со всеми заинтересованными лицами и организациями.

Содержание

Введение	2
В.М. Дрешпак Засоби масової інформації як громадський контролер: реалії та перспективи у призмі концептів Національної інформаційної політики України та соціологічних досліджень.....	3
А.П. Пащенко Розвиток громадянського суспільства: регіональний аспект.....	8
Н.С. Абросимова Роль СМИ в деятельности общественных организаций.....	13
А. Шорина Взаимоотношения НГО – Власть – СМИ: комментарий к текущему моменту.....	14
В. Басий Формы влияния общественности региона на органы местной власти.....	17
О.Витренко Влияние молодежных организаций на формирование молодой элиты в Украине.....	19
К. Климкин Роль молодежных организаций в построении гражданского общества.....	22
В.В. Кривошеин Политическая институализация общественных организаций.....	25
А. Ніколайчук НДО та політичні партії як чинники громадського контролю.....	27
Заключение	29

***Издано при содействии
«Национального Фонда в Поддержку Демократии» (США)***

Редколлегия бюллетеня:

Е. Шаройкина
Е. Бородин
И. Колохин,
А. Колохина
Д. Меланченко

Издатель: Днепропетровский центр социальных исследований

Ул. Свердлова, 6; офис 819
Телефон/факс 8 (056) 744-98-58
[http:// www.dcsi.dp.ua](http://www.dcsi.dp.ua)
E-mail: dcsi@dcsi.dp.ua

Технический редактор – И.Колохин
Набор и компьютерная верстка – С.Быкова
Корректор – С.Быкова

Стр. - 32, А5, тираж 1000 экз.
Отпечатано с готового оригинал-макета
на ризографе ООО «Пирамида»